

فهرست

۱	یادداشت
۵	مقدمه

فصل اول: طرح موضوع

۹	دکارت و تمایز جوهرها
۱۰	چرخش به سوی پدیدارشناسی
۱۲	پدیدارشناسی مرلو-پونتی و هنر مدرن
۱۵	زندگی و آثار مرلو-پونتی
۲۰	شک سزان
۲۱	زبان غیرمستقیم و آوای سکوت
۲۳	چشم و ذهن

فصل دوم: تبیین تلقی پدیدارشناسانه از طبیعت در نقاشی سزان

۲۷	مقدمه
۲۸	وامداری سزان به فرادهدش امپرسیونیسم و عبور از آن برای رسیدن به طبیعت
۴۲	نقاشی سزان، حد واسط آگاهی ما و تعالی جهان
۵۵	نتیجه گیری

فصل سوم: هستی و هنر مدرن

۵۷	مقدمه
۵۸	آشکارسازی وجوه پنهان هستی در نقاشی و هنر مدرن
۷۶	دیالکتیک نقش، نقاشی و منظره
۸۴	نتیجه گیری

شمس تجربه هنرمندانه در پدیدارشناسی مرلو-پونتی

فصل چهارم: موزه در تقابل با تجربه،
حرکت و پی افکنی حقیقی تاریخ

۸۷	مقدمه
۸۸	حرکت و دیدن
۱۰۰	پی افکنی مفهوم هنر در مقابل نگاهداری موزه دارانه آن
۱۰۷	حیث التفاتی تجربه هنرمندانه و فقدان آن در موزه
۱۲۱	نتیجه گیری
۱۲۳	ملاحظه پایانی
۱۳۵	منابع
۱۴۱	نمایه

یادداشت

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های فلسفه‌های پسانسجیچه‌ای اهتمام و توجه به مفهوم تجربه و حیات است. در نوشتار پیشین با عنوان زیبایی‌شناسی زندگی روزمره سعی کردم تا مفهوم تجربه هنرمندانه را چنان که دیویی در نظر داشت تبیین نمایم. این نوشتار نیز می‌کوشد تا از منظری دیگر همان مفهوم را مورد تأمل قرار دهد. بنابراین وجه مشترک این دو کتاب هنر و تجربه زیسته مستتر در متن حیات است.

از مدیر محترم نشر وزین هرمس، جناب آقای ساغروانی، متشکرم که همواره با نگاهی تازه به گستره فرهنگ و هنر اهتمام دارد.

نادر شایگان‌فر

عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان

مرداد هزار و سیصد و نود و شش

سنجاقک
بوی آب را به چه چیز تشبیه می‌کند؟

آیا
به سطح آب
حس عاشقانه‌ای دارد؟

سنجاقک نمی‌داند
به خاطر خاصیت مویبینگی آب
می‌تواند روی برکه بایستد.
نمی‌داند لرزش پاهای سوزنی‌اش
عنکبوت آبی حساسی را در اعماق برکه بی‌خواب می‌کند.

- عنکبوت آبی!
مارسل پروست برکه!
اگر قرار باشد
عموزاده‌ای با تله کابین تار عنکبوتی‌اش
به خانه‌ات بیاید
چرا از یک هفته قبل نمی‌خوابی؟

✱

بوی صبح می‌آید، مثل صدای گریه یک نوزاد

بی‌خوابی من

با حساسیت یک عنکبوت آبی کوچک شده است

بندانگشتی اما

در پوست گردوی خود

خواب هفت پادشاه را می‌بیند

و از عشق قورباغه نابلغ هیچ باکیش نیست ...

...

بی خوابی اگر تکرار شود
آمدن صبح
مثل راه رفتن ببر
ترسناک و مرموز می شود

ببر

برکه را درهم می پیچد
استعاره‌ها و تشبیه‌ها را می خورد
حس عاشقانه و تله کابین و بندانگشتی را می خورد
روز بعد از بی خوابی
رد چنگ‌های ببر بر صورت بی خواب پیدا است:
چروک‌های زیر چشم، بین دو ابرو

ببر زیر نور ماه راه می رود

و ماه

آن بالا یکسان می تابد

بر سنجا قک و ببر و تار عنکبوت

ماه چنان بدوی است

که مفهوم تبعیض را نشنیده

و یکسان بر خوابیده و بی خواب می تابد ...

زینب صابر

این کتاب تقدیم می شود به بی خوابی‌های شاعر
نادر شایگان فر

مقدمه

موريس مرلو-پونتي، فيلسوف پديدارشناس فرانسوي، در يك سلسله از مقاله‌ها و گفتارها آثار برجسته‌اي از هنر مدرن را با به کار بردن روش پديدارشناسي مورد تأمل قرار داده است. او معتقد بود که عريان ساختن عالم به شيوه پديدارشناسانه منحصر به فلسفه مدرن نيست بلکه مي‌تواند از آن هنر مدرن نيز باشد. مراد مرلو-پونتي از هنر مدرن کارهاي سزان^۱، خوان گريس^۲، براك^۳، پيكاسو^۴ و هنرمندان ديگر ژانرهای هنري است (ماتيوز، ۱۳۸۷، ۱۹۷). به نظر او کار اين هنرمندان همپا و همسنگ کار پديدارشناس است. مرلو-پونتي در جستارهايي به نام‌هاي «زبان غيرمستقيم و آواي سکوت»^۵، «چشم و ذهن»^۶ و «شک سزان»^۷ دارد نسبت ميان اندیشه‌هاي خود و هنر مدرن را تبیین کند. او ضمن تأکید فراوان بر نقاشي مدرن اعلام مي‌دارد که

۱. Paul Cezanne؛ نقاش پست‌امپرسیونیست فرانسوي (۱۸۳۹-۱۹۰۶).

۲. Juan Gris؛ نقاش کوبیست اسپانیایی (۱۸۸۷-۱۹۲۷).

۳. Georges Braque؛ نقاش کوبیست فرانسوي (۱۸۸۲-۱۹۶۳).

۴. Pablo Picasso؛ نقاش کوبیست اسپانیایی (۱۸۸۱-۱۹۷۳).

5. «Indirect Language and The Voice of Silence»

6. «Eye and Mind» 7. «Cézanne's Doubt»

هنر مدرن وجه تصویری و هنری تفکر پدیدارشناسی است. این رهیافت تازه مرلو-پونتی بسیار ضروری و مهم به نظر می‌رسد. با سلطه رهیافت‌های فرمی و زیبایی بصری صرف، هنر به نحو اجتناب‌ناپذیری از بسیاری از حوزه‌های معرفتی و همچنین امور اجتماعی و سیاسی کنار می‌ماند. بنابراین تلاشی تازه برای پیوند دوباره هنر با وجوه معرفتی و همچنین اهتمام آن به مسائل انضمامی بشری ضروری به نظر می‌رسید. مرلو-پونتی کوشید تا با طرح پرسش‌هایی تازه در مقابل فلسفه و هنر که بنا بر رأی شایع جدا از هم می‌نمایند راهی تازه پیش روی ما بگذارد. این پژوهش می‌کوشد از منظری تازه تأملات مرلو-پونتی را در مورد رابطه فلسفه، هنر و تجربه‌های زیسته تبیین کند و با طرح پرسش‌هایی تازه، چنان که مرلو-پونتی در نظر داشت، افقی جدید را پیش رو بگذارد.

پرسش این کتاب آن است که مرلو-پونتی چگونه می‌کوشد رسالت هنر را نه در ایجاد لذت بلکه در عریان ساختن عالم بدانند. دیگر آنکه تفکر مرلو-پونتی چگونه قادر است عناصر موجود در زیبایی‌شناسی هنر مدرن را با عناصر تفکر پدیدارشناسانه خود سازش دهد. و در نهایت اینکه او چگونه سعی دارد، ضمن تأکید بر رسانه نقاشی، رهیافت هنر مدرن را به مثابه تفکر عرضه کند. نزد مرلو-پونتی مفروض است که هنر می‌تواند با نزدیک شدن به فلسفه به پاره‌ای از پرسش‌های معرفتی معاصر پاسخ دهد و رابطه آگاهی و طبیعت، هستی و زیبایی، هنر و تعهد اجتماعی، تجربه هنرمندانه و ... را مورد بازاندیشی قرار دهد. فلسفه نیز با تکیه بر این رهیافت هنری می‌تواند از پاره‌ای از مسائل بغرنج پیش رو رهایی یابد.

این کتاب می‌کوشد از سویی با تأکید بر مفاهیم بنیادینی چون